

Quad Atelier ESL 63 QA

Gepubliceerd op 6 september 2007

Auteur: Kilian Bakker

Het in de Duitse Eifel gesitueerde bedrijf Quad Musikwiedergabe is opgericht door Quad liefhebber Manfred Stein die zijn eerdere onderneming -een HiFi speciaalzaak- in de jaren `90 heeft omgevormd tot het meest gespecialiseerde bedrijf ter wereld op het gebied van Quad klassiekers.

Hij begon met de overname van oude Quad voorraden en de aanschaf van de originele Quad stelling waarmee vroeger de weergavepanelen van de ESL (57) werden vervaardigd. Manfred wilde de ESL panelen weer beschikbaar maken zodat oude ESL weergevers met originele onderdelen konden worden gerepareerd. Daarnaast wilde hij volledig gereviseerde ESL's aanbieden, wat in eerste instantie goed liep, totdat er te weinig oude ESL's binnenkwamen die als basis konden dienen. Daarom werd er zo'n tien jaar geleden besloten om alle ESL onderdelen zelf te gaan fabriceren, van het multiplex frame tot de audiotransformatoren zodat Quad Musikwiedergabe geheel nieuw gefabriceerde ESL's kon leveren.

Zowel de reparatieservice als de nieuwe ESL 57's bleken een succes zodat men bij Quad Musikwiedergabe ging nadenken over eigen, hedendaagse uitvoeringen van de klassieke Quad producten. Omdat dit geen replica's of gereviseerde originele Quad apparaten zouden worden werd er een naam voor deze productlijn bedacht: Quad Atelier. De eerste Quad Atelier ESL (vorig jaar door ondergetekende besproken voor een andere publicatie) was in feite een aangepaste versie van de oer-ESL met een verhoogd frame en verbeterde aansturing van de panelen. Het uiterlijk bleef grotendeels onveranderd omdat het bestaande houten frame kon worden aangepast. De ESL 57QA heeft ook een subframe wat uit het hoofdframe kan worden geschoven zodat bij een service-beurt de (vast gemonteerde) metalen grille niet meer verwijderd hoeft te worden. Heel vernuftig en daarmee eigenlijk typisch Quad.

ESL 63QA

Als tweede Quad Atelier project wilde men bij Quad Musikwiedergabe de egendarische ESL 63 nieuw leven inblazen. Bij het ESL 57QA project kon men het reeds in productie zijnde houten frame naar wens aanpassen maar voor dit model moest een geheel nieuw frame worden ontworpen. De originele ESL 63 of F.R.E.D. (Full Range Electrostatic Doublet) had een frame wat voor een gedeelte uit speciaal gegoten kunststof delen bestond. Die onderdelen werden kort na de overname door de I.A.G. uit productie genomen omdat er in China werd gewerkt aan twee nieuwe modellen.

De ESL 63QA heeft een M.D.F. frame waarbij, in tegenstelling tot de ESL 57QA, de vormgeving van het origineel niet is aangehouden (de constructie zou anders te complex worden). Het ESL 63QA frame heeft een kubistisch vormgegeven frame met aan de voor- en achterzijde ingeklemde en licht gebogen geperforeerde stalen platen. Het recensiepaar was voorzien van Maple fineer en de beschermplaten waren in zilver gespoten waarmee het geheel een Scandinavische uitstraling kreeg. De elektrostatische panelen vormen het hart van de ESL 63QA en deze panelen zijn praktisch identiek aan die van de originele ESL 63. Het zijn in feite modulaire weergaveblokken waarbij het Mylar membraan en zijn statoren in een van ribben voorzien kunststof frame zijn geklemd.

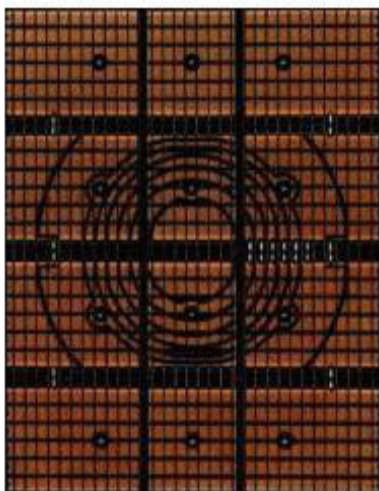

Elke ESL 63QA heeft vier weergaveblokken waarbij de twee in het midden speciale statoren hebben met zeven nietgeleidende cirkelvormige onderbrekingen in de koperlaag. Daardoor ontstaat er een `dual-stator` geheel met concentrische segmentering waarbij elk segment door zijn eigen Delay-Line wordt aangestuurd. Het signaal van de versterker wordt eerst door de audio transformatoren opgeslingerd tot een waarde die hoog genoeg is om vat te krijgen op het met een statische hoogspanning (circa 5,5 kiloVolt) geladen membraan. Vervolgens wordt dat signaal vertakt en door de verschillende Delay-lines gevoerd (elke Delay-line bestaat in feite uit een speciale spoel). De concentrisch verdeelde segmenten van de binnenste statoren worden vervolgens aangestuurd door de Delay-lines die in een gestaffelde volgorde het signaal aanbieden zodat er geen sprake meer is van een typische `vlakstraler` maar van een pseudo-puntbron.

Twee extra weergaveblokken zijn via de buitenste kopervlakken gekoppeld aan de hoofdstatoren en bieden hoofdzakelijk ondersteuning in het laagfrequent bereik. Heel knap ontworpen en het moet gezegd dat het origineel (de oude `63) over een periode van maar liefst 18 jaar werd ontwikkeld (toen

had men nog geduld). Een puntbron is altijd het ideaal van luidsprekerontwerpers geweest, maar ook een zo licht mogelijk membraan en een éénweg `Full-range` systeem (zonder wisselfilter). Dit systeem combineert die drie idealen in een tamelijk praktische weergever (compact zijn ze niet maar er bestaan paneelweergevers met een twee keer zo groot frame).

Peter Walker, de geestelijk vader van de ESL 63 stelde het zo voor: als hij een Mylar vlies zou opspannen in een raamwerk en daar al pratende achter zou gaan staan, zou men nog steeds heel duidelijk zijn stem horen, met minimale kleuring. Wanneer het membraan zonder de echte klankbron (zijn stem) op dezelfde manier zou blijven bewegen, zou de toehoorder nog steeds een stem vlak achter dat vlies waarnemen... en dat was de basis van het F.R.E.D. onderzoek; een vlak, zeer licht membraan dusdanig aansturen dat er uiteindelijk een virtuele puntbron ontstond wat zich ongeveer 30 centimeter achter het membraan leek te bevinden. Zoals gezegd; heel knap en heel effectief waardoor Manfred Stein vorig jaar besloot om een eigen weergever te ontwerpen met de Quad Delay-line blokken als uitgangspunt (de huidige Quad/IAG ESL weergevers maken nog steeds gebruik van dit systeem).

De Quad Atelier ESL63QA is behalve de vier weergaveblokken een geheel nieuwe weergever waarbij het uit M.D.F. en staal vervaardigde frame en de elektronica door Quad Musikwiedergabe zelf worden gemaakt. De originele F.R.E.D. was van een paar Mylar `stofvensters` voorzien en ook in de ESL 63QA zijn deze aangebracht maar met een dubbele functie. Bij de 63QA zijn de vensters wit uitgevoerd zodat het binnenwerk niet door de metalen grille zichtbaar is. Slim. De stalen grilles zijn aan de randen met rubber strips gedempt maar laten zich bij stevig bekloppen van het frame nog licht horen. Volgens Quad Musikwiedergabe zal dit effect niet hoorbaar zijn tijdens muziekweergabe. De elektronica en connectoren zijn gemonteerd aan een metalen U-frame wat zich onderin de behuizing bevindt. Het aansluitpaneel is bereikbaar door een uitsparing in het hout en is naast de twee luidsprekerklemmen van een aan/uit schakelaar, een indicatie-LED en een IEC lichtnet ingang voorzien. De ESL 63QA staat op een zware staalplaat wat voor een hoge mate van stabiliteit zorgt. De handleiding was ten tijde van deze recensie nog niet klaar (mede omdat men na de CE goedkeuring nog op gegevens van de CE commissie moest wachten) maar Quad Musikwiedergabe kennende zal het een duidelijk en informatief handboek worden. Exacte technische specificaties waren ook nog niet voorhanden maar de afmetingen tellen circa 110 centimeter hoog bij 75 centimeter breed en 15 centimeter diep (zonder voetplaat) en hij weegt circa 35 kilo per stuk. De verpakking bestaat bij persoonlijke levering door Manfred uit een houten frame met vilt en bij verzending uit een houten bekisting. De standaard fineerafwerkingen zijn Maple en Beuken waarbij de grille en voetplaat zowel in zilver als zwart leverbaar zijn. Andere afwerkingen zijn tegen meerprijs leverbaar. De garantieperiode duurt 2 jaar.

Luisteren

Het reeds ingespeelde paar ESL 63QA werd vergezeld van een set volledig gereviseerde QUAD II buizen monoblokken (waar binnenkort een recensie van zal verschijnen) en een Quad 99 CDP CD-

speler met regelbare uitgang. De QA's werden daarom zowel als onderdeel van dit Quad systeem als aan de Marantz/Exposure combo beluisterd. De beste resultaten werden verkregen met de twee 63 QA's 80 centimeter van de achterwand verwijderd en qua toe-in direct op de luisterplek gericht.

Om een zo duidelijk mogelijk beeld van de ESL 63QA's te krijgen werden ze eerst aan de eigen Exposure Super XXV versterker beluisterd. Van de CD Roadhouses And Automobiles van Chris Jones werd de gelijknamige track gedraaid. Wat meteen opviel was de zeer stabiele afbeelding van de instrumenten en de heldere weergave van de `krekel` geluiden op de achtergrond. Zijn stem werd op open wijze en opmerkelijk goed gearticuleerd weergegeven. Het (akoestisch) gitaarspel kwam met een groot dynamisch contrast naar voren waarbij de `slides` en greepwisselingen praktisch tastbaar waren. Daar wilden wij meer van horen en dus werd van collega slide-gitarist Kevin Brown de CD Mojavé Dust tevoorschijn gehaald om de track Into The Stone te beluisteren. De zeer direct opgenomen zang van Brown kwam goed uit de verf terwijl het gitaarspel bijzonder organisch klonk en op losse en luchtige wijze werd afgebeeld. De befaamde F.R.E.D. weergave met zijn zowel open en luchtige als coherente en organische presentatie kwam duidelijk naar voren. De naam van deze Quad Atelier ESL mag overigens worden gezien als een eerbetoon aan het origineel, net als het geval is bij de ESL 57QA. Manfred Stein erkent de `pedigree` van de originele ESL en wil met het QA model zijn eigen, hedendaagse versie van een bijzonder ontwerp aanbieden.

Het werd tijd voor een compleet Quad festijn en dus werden de 99 CDP CD-speler en de QUAD II monoblokken aangesloten. De CDP heeft een ingebouwde volumeregeling (met vreemd genoeg slechts 32 stappen) maar de uitgangsspanning is wel wat aan de lage kant voor de relatief ongevoelige ingangen van de QUAD II versterkers.

Quad Musikwiedergabe kan daarom een zogeheten Line Driver leveren, waarmee het lijnsignaal een aantal dB's wordt versterkt. In de eigen luisterruimte bleek er voldoende `headroom` te zijn, zodat de CD-speler en de klassieke buizenversterkers direct konden worden verbonden (omdat het originele QUAD II's waren, had Manfred een paar interconnects meegeleverd die aan de kant van de versterkers van de bekende Jones pluggen waren voorzien).

Into The Stone werd nogmaals beluisterd door dit systeem. Het gitaarspel klonk tonaal uitermate natuurlijk waarbij het uitklinken van de snaren zó vloeiend werd weergegeven dat in de aantekeningen de opmerking: "smooth" driemaal werd onderstreept. De stem van Kevin Brown werd mooi los afgebeeld en de karakteristieke dramatiek van zijn zang werd nu nog directer gecommuniceerd. Ondanks het vrij lage maximale vermogen van de QUAD II's werden de dynamische sprongen in het gitaarspel met veel vrijheid en zelfs een goede `drive` weergegeven. De krachtig gespeelde uithalen klonken minder plastisch en gewichtig als het geval was met de Exposure versterker maar het geheel kwam zeker levendig over. De ESL 63 QA's bleken erg goed in het weergeven van de kleinste nuances zoals lichte tikken van een ring tegen de klankkast van de gitaar of kleine, bijna verloren plinks of ploinks die bij de meeste andere weergevers gemaskeerd werden door andere geluiden. Dergelijke klanken vielen niet alleen ineens op maar hadden ook in muzikale zin betekenis. Bovengemiddeld goede muzikale communicatie is iets waarmee zowel de oer-ESL als de ESL 63 altijd een streep voor hadden op de concurrentie en dat aspect was gelukkig ook bij de ESL 63QA sterk aanwezig. Met de QUAD II versterkers werden instrumenten over het algemeen groter afgebeeld en met meer `bloom` weergegeven, zij het met minder grip en focus dan met de Exposure. De muziek

van de Nieuw-Zeelandse formatie Crowded House klinkt altijd zeer goed door Quad ESL's en dus werd hun tweede album tevoorschijn gehaald om de track `Better Be Home Soon` te beluisteren. Het snarenspeel van Neil Finn op zijn akoestische gitaar klonk helder en strak waarbij zijn zang heel direct naar voren kwam. De sibillanceweergave kwam hier duidelijker naar voren dan met de Studio 2SE of de LS 3/5a V2 maar werd nooit confronterend.

De harde klappen tijdens het drumspeel van Paul Hester maakten indruk: ze klonken solide, rond en plastisch, bijna `punchy` zelfs. Punchy drumweergave, van een electrostaat? Men heeft bij Quad Atelier duidelijk gewerkt aan een ontwerp wat naast de welbekende resolutie ook voor een aardig stevige laagweergave kan zorgen. Het hoge midden en het laag kwamen met wat meer presence naar voren dan bij de oude F.R.E.D. het geval was.

Van Sheryl Wheeler's CD Sylvia Hotel werd de track `Rainy Road Into Atlanta` gedraaid. De bassnaren van haar akoestische gitaar werden op plastische wijze weergegeven en de `close-miked` opgenomen percussie klonk droog en zeer gearticuleerd waarbij met name de trommelvellen zelf goed naar voren kwamen. Haar stem werd met praktisch maximale verstaanbaarheid (inclusief elke ademhaling) gepresenteerd waarmee de hoge transparantie van deze weergevers nogmaals werd onderstreept. Jimmy Crowley's Geal-Linn CD (met begeleiding van ex-Planxty man Dónal Lunny) verdween in de Quad 99 CD-lade om de track `Níl Na Lá` met de laser af te tasten. De zang werd met bijzonder goede focus afgebeeld en het Bouzouki-speel van Lunny werd op uiterst verfijnde wijze weergegeven. Het grote vel van de Bodhran (frame-drum) klonk zo plastisch en beweeglijk dat het voor kippevel zorgde. Een stel grote dunne vellen die als puntbron worden aangestuurd hebben geen enkele moeite met het geloofwaardig weergeven van dergelijke klanken.

Vervolgens mochten de 63QA's aan de Moth/Exposure versterkercombo zodat er naar vinyl kon worden geluisterd.

De Audio Quest LP Trio Galanterie - Eighteen Century Music For Lute And Strings ging op het Schotse vilt om Haydn's `Cassation in C Major` af te tasten. Het strijkspeel van de violiste klonk gearticuleerd waarbij de strijkbewegingen praktisch holografisch werden afgebeeld en elke aanzet met een mooie `zucht` naar voren kwam. Het tokkelspeel op de luit werd op bijzonder elastische en lichtvoetige wijze gepresenteerd terwijl de Cello met een expressief ronkende klank naar voren kwam. Elk instrument werd met goede focus en op plastische wijze afgebeeld terwijl het trio muzikaal als een coherent geheel en met natuurlijke `bloom` werd gepresenteerd zodat het heel boeiend was om naar te luisteren. Er werden nog vele andere LP's gedraaid en telkens was er weer die vloeiende, tonaal natuurlijke weergave.

Conclusie

De Quad Atelier ESL 63 QA is een zeer geslaagd concept, uitgevoerd in een strak vormgegeven en degelijke behuizing. Wat dat laatste betreft zullen -zoals altijd- smaken verschillen maar er is hier sprake van doordacht vakmanschap. Één minpuntje ten opzichte van de andere hier aanwezige weergevers was het feit dat plaatruis en met name tikjes (die met de toch `revealing` Studio 2SE's en LS 3/5a's soms maar net waarneembaar waren) met de ESL 63 QA's meer prominent naar voren kwamen maar dat is een kleine prijs voor zoveel muzikale transparantie.

Bij steviger bronmateriaal ging bij deze ESL de voorkeur uit naar de combinatie met de Exposure Super XXV versterker die dan voor een nog meer uitgewogen weergave zorgde. De QUAD II kon aan minder zware belastingen ook met flink dynamische muziek overweg en zal binnenkort apart worden besproken. De ontwerpen van Peter Walker blijven juwelen en dankzij Quad Musikwiedergabe kunnen muzikliefhebbers van zowel heruitgegeven `originals` als daarop gebaseerde versies genieten. Wanneer men de unieke klankmatige prestaties en de fantastische service van dit bedrijf in ogenschouw neemt kan dit Quad Atelier model gerust als een weergever-eindstation worden gezien. Warm aanbevolen.

Aanvullende informatie:

QUAD Musikwiedergabe: www.quad-musik.de

Telefoon: (+49) 2654-987977

Verkoop paarprijs Quad Atelier ESL 63 QA: 8000,- Euro in Maple of Beech, met grille en voetplaat in zilver of zwart (andere afwerkingen zijn bespreekbaar en hebben een meerprijs van 400,- Euro per paar).